

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE İTALYA'YA KARŞI BALKANLAR'DA BİR Dengeleme POLİTİKASI DENEMESİ: BALKAN ANTANTI*

Yrd. Doç. Dr. Fatma Aslı Kelkitli
İstanbul Arel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Öz

Bu çalışma Stephen Walt'ın tehdit dengesi teorisini kullanarak iki savaş arası dönemdeki anti-revizyonist Balkan devletlerinin yani Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya'nın İtalya'yı dengeleme çabalarını incelemektedir. Roma'nın faşist dönemde çok daha agresif ve göz korkutucu hale gelen, saldırgan yetenekler ve niyetler ile desteklenmiş ekonomik ve askeri üstünlüğü ve coğrafi yakınlığı statükocu Balkan güçlerinin İtalyan tehdidini bertaraf etmek için yollar aramalarına neden olmuştur. 1934 yılında vücut bulan Balkan Antantı anti-revizyonist Balkan devletlerinin bu amacı gerçekleştirmekteki en temel aracı olmuştur. Ancak organizasyon, bazı üyelerin bir büyük devletin saldırısı halinde paktın sınırlarını güvence altına alacağına dair inançlarını kaybetmeleri, yetersiz maddi kapasite ve hükümet değişiklikleri nedeniyle beklentilerin gerisinde kalmıştır.

Anahtar Sözcükler: İki Savaş Arası Dönem, İtalya, Balkanlar, Dengeleme Politikası, Balkan Antantı

A Balancing Policy Attempt Against Italy in the Balkans in the Interwar Period: The Balkan Entente

Abstract

This study examines the balancing efforts of the anti-revisionist Balkan states, namely Greece, Romania, Turkey and Yugoslavia against Italy in the interwar period through utilization of Stephen Walt's balance of threat theory. Rome's economic and military superiority, her geographical proximity buttressed by her offensive capabilities and offensive intentions which became much more aggressive and intimidating during the Fascist era led the status quo Balkan powers to seek ways to parry the Italian threat. The Balkan Entente that came into existence in 1934 became the main instrument of the anti-revisionist Balkan countries for the realization of this endeavor. However, the organization fell short of expectations due to the loss of conviction of some members that it would secure their borders in the event of an attack by a great power, insufficient material capabilities and governmental changes.

Keywords: Interwar Period, Italy, the Balkans, Balancing Policy, the Balkan Entente

* Makale geliş tarihi: 25.01.2016
Makale kabul tarihi: 05.04.2016

İki Savaş Arası Dönemde İtalya'ya Karşı Balkanlar'da Bir Dengeleme Politikası Denemesi: Balkan Antantı

Giriş

Temmuz 1914'te Saraybosna'da patlak veren ve Ekim 1918'de yine Balkanlar'da, Dobro Pole'de sona eren I. Dünya Savaşı ertesinde bölgede bir dizi teritoryal, siyasi ve sosyo-ekonomik değişiklik meydana geldi. Savaşın sonunda Balkan coğrafyasında uzun yıllar başat güç olarak varlık göstermiş olan Osmanlı ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları tarih sahnesinden çekilirken, 19. yüzyıldan beri bölgedeki muhtelif savaş ve krizlere müdahil olan Rusya savaş sırasında gerçekleşen rejim değişikliği sonucu iç sorunlarına odaklanıp bölgeye olan ilgisini kaybetti. Balkanlar'ı gelişmiş endüstriyel ürünleri için doğal bir yayılma alanı olarak gören Almanya ise savaşın kaybedeni olarak ağır ekonomik yaptırımlara maruz kalmıştı ve bölgeye tekrar yatırım yapabilmesi için finansal durumunun düzelmesi gerekiyordu.

İki savaş arası dönemde bölge içi dinamikler incelendiğinde ise bir büyük gücün desteği ve koruyuculuğu olmadan kendi ayakları üzerinde durmaya yeni yeni alışmakta olan Balkan devletlerinin hiçbirinin bölgesel liderlik yapabilecek siyasi vizyona, ekonomik güce ve askeri kapasiteye sahip olmadıkları görülmektedir. Ayrıca ülkeler arasında belirgin çıkar farklılıkları da bulunmaktaydı. I. Dünya Savaşı'na savaşın galibi İtilaf devletlerinin yanında katılmış olan Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı¹ ve Yunanistan savaşın önemli toprak kazanımlarıyla çıkmışlardı ve statükoyu sürdürmek istiyorlardı. Yenik devletler arasında yer alan Türkiye ise kendisine dayatılan ağır barış antlaşmasını reddederek savaşmayı tercih etmiş ancak Misak-ı Milli² ile hedeflediği toprakların büyük kısmını kontrol etmesini sağlayan Lozan Antlaşması'nın imzalanması ile anti-revizyonist Balkan devletleri arasındaki yerini almıştı. Bulgaristan I. Dünya Savaşı'nın Balkan yarımadasındaki en büyük kaybedeniydi. Sofya, Nöyyi Antlaşması ile Güney Dobruca'yı

1 Bu devletin adı 3 Ekim 1929 tarihinde Yugoslavya Krallığı olarak değiştirildi.

2 28 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından oylarıyla kabul edilen Türkiye'nin asgari barış şartlarını içeren altı maddelik bildiri.

Romanya'ya, Batı Trakya'yı Yunanistan'a³, Strumitsa vadisi, Tsaribrod ve Bosilegrad'ı Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na bırakmak zorunda kalmıştı (Castellan, 1992: 415). Kaybedilen topraklardan gelen mülteciler, ödenmek zorunda olunan savaş tazminatları ve köylü ayaklanmaları Bulgaristan'daki zaten çok parlak olmayan ekonomik durumu daha da zorlaştırmış, ülkedeki revizyonist grupların güçlenmesine neden olmuştur.

1912 yılında Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını ilan eden fakat I. Dünya Savaşı boyunca Yunan, İtalyan, Sırp, Karadağ ordularının işgaline uğrayan Arnavutluk ancak 1920 yılının sonlarında savaş öncesi sınırlarına kavuşmuş ve Aralık 1920'de Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmiştir (Castellan, 1992: 441). Buna rağmen Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Yunanistan'ın Arnavut toprakları üzerindeki talepleri devam etmiş bu da Balkanlar'ın bu en genç, en küçük ve en fakir devletinin komşularına karşı sürekli tetikte olmasını gerektiren bir dış politika izlemesine neden olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan Üçlü İtilaf'tan İngiltere'nin Balkanlar'da hayati siyasi ve ekonomik çıkarları yoktu ve ilgisini daha çok Doğu Akdeniz'e yöneltmişti. Fransa ise Almanya'nın toparlanıp tekrar Orta ve Doğu Avrupa'da nüfuz bölgeleri oluşturmasından çekiniyordu. Bu nedenle Fransa Macar revizyonizmine ve Habsburg monarşisinin yeniden canlandırılma girişimlerine karşı Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya tarafından oluşturulan bir bölgesel ittifak sistemi olan Küçük Antant'ı desteklemiş, Çekoslovakya ile 1924'te ittifak ve dostluk antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmayı Küçük Antant'ın Balkanlar'daki temsilcileri Romanya ve Yugoslavya ile 1926 ve 1927 yıllarında imzalanan benzer antlaşmalar takip etmiştir (Jelavich, 1983: 141). Bununla beraber Fransa'nın bu dönemde bütün bölge ülkelerini dikkate alan kapsamlı bir Balkan stratejisi olduğunu söylemek mümkün değildir. Balkan devletleri Fransa'nın Avrupa'daki temel politikası olan Almanya'yı çevrelemek hedefine sağladıkları katkı oranında Paris'in ilgisini çekmişlerdir.

Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak antlaşması olmasına karşın savaşa 1915 yılında Üçlü İtilaf'ın yanında katılan İtalya, savaş sonunda toplanan Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlarla topraklarını 9.000 mil kare genişleterek (Smith, 1959: 319) Balkanlar'da ve Akdeniz'de önemli bir bölgesel güç haline gelmişti. Buna rağmen Roma, Dalmaçya'yı Yugoslavya'ya bırakmaktan ve kolonyal kazanımlardan mahrum bırakılmaktan ötürü rahatsızdı ve İngiltere ve Fransa tarafından yeterince ödüllendirilmediğini düşünüyordu.

3 Batı Trakya önce geçici olarak İtilaf devletlerinin yönetimine bırakılmış daha sonra Nisan 1920'de toplanan San Remo Konferansı'nda Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu memnuniyetsizlik İtalya'nın özellikle Benito Mussolini'nin Ekim 1922'de Başbakan olmasından sonra Balkanlar'da statükoyu zorlayan aktif, iddialı ve yayılcı bir dış politika izlemesine neden olmuş ve Roma'nın Balkan ülkeleri ile ilişkilerini gerginleştirmiştir.

Bu çalışmada iki savaş arası dönemde Balkanlar'daki İtalyan tehdidine karşı anti-revizyonist güçler olarak nitelendirilebileceğimiz Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın dengeleme politikaları ve bu politikalar sonucunda ortaya çıkan Balkan Antantı incelenecektir. Makale dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde çalışmanın teorik çerçevesi çizilerek uluslararası ilişkiler yazınındaki dengeleme teorileri açıklanacaktır. Bu bölümü İtalya'da 1920'lerin ilk yıllarından itibaren Mussolini'nin iktidara gelmesiyle şekillenmeye başlayan Faşist dış politikanın ana hatlarının çizildiği ikinci bölüm izleyecektir. Üçüncü bölümde Faşist dış politikanın Balkanlar'daki yansımalarına odaklanılacaktır. Son kısımda ise İtalya'nın söylemde ve eylemde tehditkar Balkan politikasına karşı statükocu bölge devletlerinin verdiği karşılık olan Balkan Antantı ve bu bölgesel güvenlik ittifakının İtalyan tehdidini bertaraf etmede ne kadar başarılı olduğu incelenecektir. Çalışma, Balkan Antantı'nın ortaya çıkışındaki temel etken olarak dört Balkan devletinin İtalya'dan hissettiği tehditi alırken bu ülkelerin iç politika dinamikleri, bölgesel dış politika tercihleri ve paktın oluşumuna ikili ilişkilerinin katkısı kapsam dışı bırakılmıştır.

1. Uluslararası İlişkiler Literatüründe Dengeleme Teorileri

Realist okulun önde gelen kavramlarından biri olan baskın tehdite karşı diğer güçlerle ittifak kurmak anlamına gelen dengelemenin (Walt, 1987: 17) ortaya çıkışı M.Ö. beşinci yüzyılda yaşayan Thucydides'e kadar uzanmaktadır. Thucydides en önemli eseri olan *Peloponez Savaşı'nın Tarihi*'nde Atina'nın Korint'in deniz filosundan çekindiğini ve bu şehir devletinin deniz ticareti sayesinde güçlenmesini engellemek için rakibi Korkira ile işbirliği yaptığını anlatmıştır (Thucydides, 1956: 79). Buna karşılık Sparta da Atina'nın zenginleşmesini ve güçlenmesini engellemek için ona karşı ittifaklar içine girerek dengeleme politikası izlemiştir. Artan gerilim sonucunda Atina ve Sparta arasında savaş patlak vermiştir.

Dengeleme 15. ve 16. yüzyıl İtalyan şehir devletlerinin de sıkça başvurduğu bir politikadır. Bu dönemin canlı tanığı olan bir diğer önemli realist yazar Niccolò Machiavelli ise 16. yüzyılda kaleme aldığı *Prens* adlı kitabında hükümdarların mecbur kalmadıkça kendilerinden güçlü prenslerle ittifak ilişkisi içine girip başka devletlere saldırmaktan kaçınmalarını önermiştir. Çünkü savaş

sonunda güçlü olan hükümdarın zafer kazanması durumunda daha zayıf olan onun egemenliği altına girecektir (Machiavelli, 1950: 84).

Klasik realist ekolün 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi Hans Morgenthau'ya göre bir devlet kendisinden daha kuvvetli olan başka bir devlete karşı dengeleme işlemini iki şekilde gerçekleştirir. Ya daha güçlü olan devletin gücünü azaltacaktır ki bunu böl-parçala politikaları ile yapabilir ya da kendi gücünü artırmanın yollarını arayacaktır (Morgenthau, 1962: 178). Dengeleme peşinde olan devlet gücünü toprak kazanarak ki burada toprağın verimlilik derecesi ve üzerinde yaşayan insanların sayısı ve vasıfları önemlidir, silahlanarak ya da ittifaklar içine girerek artırabilir (Morgenthau, 1962: 179-181). İttifakların uzun süreli ve başarılı olabilmesi için ise ortak çıkarlar, ortak düşman ve karşılıklılık gerekmektedir. Ayrıca müttefikler sadece genel amaçlarda değil uygulanacak politika, metod ve tedbirlerde de mutabık kalmalıdır.

Merkezi bir otoritenin olmadığı yani anarşinin hüküm sürdüğü bir dünya düzeninde uluslararası sistemin devletlerin hareket kabiliyetini sınırladığını dolayısıyla devletlerin temel saikinin klasik realizmin iddia ettiği gibi güçlerini maksimize etmek değil güvenlik ve bekalarını sağlamak olduğunu belirten neo-realist akımın önde gelen düşünürü Kenneth Waltz bu nedenle devletlerin güçlü olan tarafa katılmaktansa (bandwagoning) daha zayıf ortaklarla ittifak içine gireceklerini yani dengeleme politikası güdeceklerini iddia etmiştir (Waltz, 1979: 127). Daha zayıf güçlerin bulunduğu bir ittifak sistemine dahil olmak bu güçler daha fazla yardıma ihtiyaç duydukları için koalisyona yeni katılan devletin prestij ve etkisini artıracak ayrıca egemenlik ve bağımsızlığına halel gelmesini engelleyecektir. Waltz ayrıca çok kutuplu sistemden farklı olarak iki kutuplu dünya düzeninde devletlerin ittifaklar kurmayı öngören dış dengeleme yerine ekonomik ve askeri kapasitelerini artırmayı hedefleyen iç dengeleme üzerine odaklandıklarını da belirtmiştir (Waltz, 1979: 168).

Stephen Walt neo-realizmin dengeleme yaklaşımına önemli bir katkıyı tehdit dengesi teorisi ile getirmiştir. Walt'a göre devletler Waltz'un iddia ettiği gibi en güçlü olana karşı değil en fazla tehdit algılanana karşı ittifak içine girmektedirler. Örneğin Batı Avrupa devletleri II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde gayri safi milli hasıla, deniz ve hava kuvvetleri ve nükleer silahlar açısından daha üstün olan Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı değil daha tehditkar politikalar izlediğini düşündükleri Sovyetler Birliği'ne karşı bir araya gelmişlerdir (Walt, 1988: 280).

Walt ülkelerin tehdit algısını belirleyen dört faktörden bahsetmiştir. Bunlar toplam güç, coğrafi yakınlık, saldırı yeteneği ve saldırgan niyetlerdir (Walt, 1985: 9). Toplam güç nüfus, endüstriyel ve askeri yetkinlik, ekonomik ve teknolojik kapasite gibi bir devletin kaynaklarının bütününe verilen addır.

Bir ülke toplam gücünün büyüklüğü ölçüsünde başka devletler için tehdit oluşturabilir. Coğrafi yakınlık potansiyel rakiplerle aradaki mesafeyi belirtmektedir. Mesafe ne kadar kısa olursa algılanan tehditin büyüklüğü o kadar artmaktadır. Saldırı yeteneği ise başka bir devletin egemenliğini ve/veya toprak bütünlüğünü tehdit edebilme kapasitesine işaret etmektedir. Bu noktada askeri gücün büyüklüğü, etkinliği ve coğrafi yakınlığı kilit rol oynamaktadır. Son olarak agresif ve yayılcı emellere sahip olduğu düşünülen devlete karşı diğer devletler çoğunlukla bir araya gelip dengeleme politikaları izlemektedirler (Walt, 1985: 9-13).

Bir diğer önemli realist Randall Schweller çıkarlar dengesi kuramını ortaya atarak uluslararası sistemde yer alan devletlerin ortak seçerken en çok dikkat ettikleri hususun Waltz'un belirttiği gibi güç farklılıkları veya Walt'ın iddia ettiği gibi tehdit algısı değil içine girecekleri ittifak sisteminin siyasal hedeflerinin gerçekleşmesine yapacağı katkı olacağını belirtmiştir (Schweller, 1994: 88). Buna göre sistemdeki konumlarından memnun olan devletler mevcut durumu korumayı amaçlayıp dengeleme politikaları güderken, politik hedeflerinin gerisinde kalmış olan devletlerin temel düsturu güvenlikten ziyade kazanç olmakta bu nedenle de yükselen revizyonist bir gücün başını çektiği bir koalisyona katılmayı seçmektedirler.

İki savaş arası dönemde kıta Avrupa'sındaki güç dağılımına bakıldığında Almanya ve Fransa'nın yüzölçüm, nüfus⁴, toplam gayri safi milli hasıla (Broadberry ve Klein, 2011: 22), kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (Roses ve Wolf, 2008: 32) ve askeri harcamalar (Eloranta, 2006) açısından İtalya'nın önünde olduğu görülmektedir. Buna rağmen Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya Paris ve Berlin ile siyasal ve ekonomik bağlarını güçlendirmeye çalışırken İtalya'ya karşı bir dengeleme politikası içerisine girmişlerdir. Bunun temel nedeni Roma'nın toplam güç, coğrafi yakınlık ve saldırı yeteneğini kullanarak Balkanlar'a ilişkin saldırgan niyetlerini ortaya koyup statükoyu zorlayıcı bir dış politika vizyonu takip etmiş olmasıdır. Bunun sonucu olarak da anti-revizyonist Balkan ülkeleri Walt'ın tehdit dengesi teorisinin öngördüğü şekilde İtalyan tehdidini bertaraf etmek için bir araya gelmişler ve Balkan Antantı'nı oluşturmuşlardır. Buna karşın Nöyyi Antlaşması ile oluşan yeni durumdan hoşnut olmayan Bulgaristan Schweller'in çıkarlar dengesi teorisi uyarınca Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya'ya bıraktığı topraklarını geri alabilmek amacıyla yani gelecekteki ödüllerin ümidiyle (Schweller, 1994: 88-89) yayılcı revizyonist politikalar güden İtalya'nın yanında saf tutmayı tercih etmiştir.

4 İtalya Fransa'nın nüfusunu ancak 1939'da az bir farkla geçebilmiştir. Bkz. Kirk, 1969: 11-12; 27.

İkinci bölümde öncelikle I. Dünya Savaşı ertesinde liberal hükümetler dönemi İtalya'sının siyasal ve ekonomik durumu kısaca incelenecek daha sonra Ekim 1922'de gerçekleşen iktidar değişikliğiyle ortaya çıkan yeni dış politikanın ana hatları üzerinde durulacaktır.

2. Değişen İktidar Yenilenen Dış Politika

İtalya 26 Nisan 1915 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması ile I. Dünya Savaşı'na İngiltere, Fransa ve Rusya'nın yanında katılması karşılığında Trentino, Güney Tirol, Trieste, Gorizia, Gradizca, İstriya, Dalmaçya, Avlonya, Saseno Adası ile ödüllendirilmiş ayrıca 1912 yılından beri işgal altında tuttuğu Oniki Ada'nın egemenliğinin de kendisine geçeceğine dair güvence verilmişti.⁵ Savaşın sonunda Osmanlı devletinin parçalanması halinde ise Akdeniz'de Antalya ve çevresi İtalya'ya bırakılacak, Almanya'nın yenilip Afrika'daki sömürgelerini kaybetmesi durumunda da Roma bu sömürgelerden İngiltere ve Fransa ile beraber pay alabilecekti.

Savaş sonunda İtalya galip gelen tarafta olduğu için Ocak 1919'da Paris'te toplanan barış konferansının ertesinde Dalmaçya hariç Balkanlar, Adriyatik ve Ege Denizi'nde kendisine söz verilen bütün topraklara kavuşmuştu. Her şeyden önemlisi İtalya'nın bir numaralı rakibi olan Avusturya-Macaristan imparatorluğu parçalanmış, 51 milyonluk ülkeden geriye kala kala 6 milyonluk Avusturya kalmıştı (Smith, 1959: 319). İtalya'nın kuzey sınırı yüzyıllar sonra artık güvendedi. Buna karşın Osmanlı Devleti ile yapılan Sevres Barış Antlaşması'nın Mustafa Kemal önderliğindeki milliyetçi güçler tarafından kabul edilmeyip bir bağımsızlık savaşı verilmesinin ardından Türkiye Anadolu'daki toprakları üzerinde kontrolü tekrar sağlamıştı ve bu da İtalya'nın güneybatı Anadolu'da toprak elde etme beklentilerini suya düşürmüştü. İtalya en büyük hayal kırıklığını ise Afrika'da yaşadı. İngiltere ve Fransa kıtadaki Alman sömürgelerinden aslan payını alırken İtalya'ya sadece Jarabub ve Jubaland bırakıldı.⁶

İtalya savaşa 148 milyar lire harcamıştı ve bu rakam 1861'la 1913 arası gerçekleşen tüm hükümet harcamalarının toplamının iki katına tekabül ediyordu (Smith, 1959: 313). Çarpışmalarda 651.000 asker hayatını kaybetmişti (Mougel, 2011: 5). Sivil kayıplarla beraber I. Dünya Savaşı sırasında hayatını kaybeden İtalyan sayısı 1,2 milyonun üstüne çıkmıştı. Ülke maden kaynakları bakımından zengin değildi, nüfus artıyordu fakat artan nüfusu istihdam edecek

5 Bkz. World War I Document Archive, 1915 Documents, The Treaty of London, [http://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_\(1915\)](http://wwi.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_(1915)) (18.07.2015).

6 Bkz. The Lawbook Exchange, 2007: 18.

işletme sayısı sınırlıydı. Bu durum savaştan dönen askerlerin sivil hayata katılmasıyla beraber işsizlik oranını artırmıştı. ABD'nin Avrupa'dan gelen göçmen sayısında kısıtlamalara gitmesi nedeniyle İtalya nüfusunun bir kısmını eritmesini sağlayan önemli bir araçtan da yoksun kalmıştı (Toynbee, 1929: 116). Ülke Afrika'daki sömürgelerden hatırı sayılır bir pay almış olsaydı işsiz nüfusunun bir kısmını oraya kanalizere edebilirdi. Fakat İngiltere ve Fransa'nın muhalefeti bunu mümkün kılmamıştı.

Afrika'da kapıların kapanmış olması İtalya'nın tüm dikkatini Balkanlar ve Adriyatik'e yönlendirmesine neden oldu. İlk hedef nüfusun büyük kısmını İtalyanların oluşturduğu fakat önemli sayıda Hırvatın da yaşadığı Dalmaçya kıyısındaki liman kenti Fiume'ydi. Şehir Slav nüfusu nedeniyle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın da ilgi alanı dahilindeydi ve Londra Antlaşması'nda İtalya'ya vaat edilen topraklar arasında yer almadığı için Belgrad bu şehrin kendi hakimiyeti altına girebileceğini düşünüyordu. Görüşmeler devam ederken Eylül 1919'da ünlü İtalyan şair Gabriele D'Annunzio beraberindeki 2.500 askerle beraber Fiume'ye girdi ve bağımsız Carnaro Naipliği'ni ilan etti (Glenny, 2012: 375-376). D'Annunzio'nun Fiume macerası 14 ay sürmüş Fransa'nın da araya girmesiyle İtalya ve Yugoslavya Kasım 1920 tarihinde Rapallo Antlaşması'nı imzalamışlardır. İtalya bu antlaşmayla Dalmaçya kenti Zara ve Cres, Losinj, Palagruza ve Lastavo adalarını alırken Dalmaçya'nın geri kalanı Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın olmuş ve Fiume'ye de bağımsız şehir statüsü verilmiştir (Sluga, 2001: 34).

Politik istikrarsızlık, ekonomik durumun iyileşmemesi, grevler ve fabrika işgalleri liberal hükümetlerin İtalya'da halk nezdinde destek ve itibar kaybetmesine neden olurken milliyetçi ve otoriter akımlar yükselişe geçmişlerdir. İrredentist güçler mevcut hükümeti D'Annunzio'nun deyimiyle sakatlanan bir zafer elde etmekle ve Dalmaçya'nın büyük kısmından vazgeçmekle suçlamışlardır (Sluga, 2001: 34). İçte yaşanan huzursuzlukların artması ve hükümetin başarılı olamaması üzerine Benito Mussolini'nin önderliğindeki Ulusal Faşist Parti'nin 30.000 militanı kralı Mussolini hükümete alınmadığı takdirde Roma'ya yürümekle tehdit etmiştir. Kral Victor Emmanuel III bu isteğe boyun eğerek Mussolini'yi Ekim 1922'de başbakanlığa getirmiş ve İtalya'nın gelecekteki 20 yılını şekillendirecek yeni bir dönemi başlatmıştır.

Faşist dönem dış politikası liberal dönemle aynı hedeflere sahipti. İtalya Adriyatik'teki konumunu güçlendirecek, Balkanlar'daki nüfuz bölgelerini genişletecek ve Doğu Akdeniz'de ekonomik kazançlar ve toprak kazanımları peşinde koşacaktı (Albrecht-Carrie, 1948: 339). Mussolini'nin öncüllerinden farkı ise söylem ve yöntem noktasında olmuştur. Önceki dönemlerde İtalya dış ilişkilerinde diplomatik teamülleri gözetken, özenli ve işbirliğine dayalı bir dil kullanmaktaydı. Faşist yönetim ise İtalya'nın yayılcı hedeflerini vurgulayan, dünyanın dikkatini üzerine çekip, İtalya'ya bu yolla prestij kazandırmayı

hedefleyen bir üslubu benimsemişti. Mussolini'nin "İtalya genişlemek zorunda aksi takdirde boğulur" (The New York Times, 1926) ifadesi bu yeni dilin en çarpıcı örneğidir. İkinci önemli fark seçilen yöntemde göze çarpmaktadır. Liberal dönem İtalyası Avrupa'nın güçler dengesi sisteminin kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalıyor ve bir veya birkaç büyük gücün desteği veya zımni onayı olmadan mevcut sistemi zorlayan hamlelere girişmekten kaçınıyordu. Faşist İtalya ise statükodan memnun olmadığı ve onu değiştirmek istediği için uzlaşmaz otonomi kavramını (Burgwyn, 1997: 19) geliştirmiş mümkün merteye İngiltere ve Fransa'dan bağımsız ve ayrı politikalar izlemeye çalışmış ve bunu gerçekleştirebilmek için de askeri araçları kullanmaktan çekinmemiştir. Buna örnek olarak 1927'de patlak veren Tanca olayı verilebilir. 1923 yılında imzalanan bir antlaşmayla Tanca'nın yönetimi Fransa, İngiltere ve İspanya'ya bırakılmıştı. İtalya koalisyon dışında bırakılmasını Avrupa'daki güçler dengesine aykırı bir hareket olarak nitelendirmiş ve İtalya'nın da şehrin yönetiminde pay sahibi olması gerektiğini birçok defalar dillendirmiştir. Bu yöndeki itirazları kabul görmeyince Mussolini Ekim 1927'de Tanca'ya Udine Prensi Ferdinando komutasında bir deniz filosu göndermiş (Smith, 1976: 19-20) bunun ardından Temmuz 1928'de İtalya Tanca'nın uluslararası yönetimine katılmıştır.

Bir sonraki bölümde iki savaş arası dönemde Faşist İtalya'nın aktif Balkan politikası ve statükocu Balkan devletlerinin neden İtalya'nın hamlelerinden rahatsız oldukları Walt'ın tehdit dengesi teorisinin dört unsuru bağlamında incelenecektir.

3. İtalya'nın Balkanlar'da Bölgesel Hegemoni Kurma Çabaları

Faşist yönetimin izlediği dinamik, zorlayıcı ve yayılmacı dış politika Balkanlar'da anti-revizyonist devletler olan Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın İtalya'dan yoğun bir şekilde tehdit algılamasına neden olmuştur. Bu tehditi Walt'ın tehdit dengesi teorisinin dört unsuru ile açıklamak mümkündür. Öncelikle İtalya toplam güç açısından bu dört devletin her birinden daha üstündü. Nüfusu⁷, toplam⁸ ve kişi başına düşen gayri safi milli

7 İtalya'nın nüfusu 1930'ların sonlarında 44 milyona yaklaşmışken, Romanya'nınki 20 milyon, Türkiye'ninki 16 milyon, Yugoslavya'nınki 16 milyona yakın ve Yunanistan'ınki 7 milyonun biraz üzerindeydi. Bkz. Kirk, 1969: 12 ve Jackh, 1939: 772.

8 1929 yılında İtalya'nın toplam gayri safi milli hasılası 131.4 milyon dolar iken Türkiye'ninki 20.2 milyon dolar, Romanya'nınki 19.3 milyon dolar,

hasılası⁹ ve askeri kapasitesi¹⁰ ile Roma bu dört Balkan devletinin her biri için çekinilen ve bölge ile ilgili yapılan planlarda hesaba katılması gereken bir rakipti. İkinci olarak İtalya Romanya hariç diğer üç Balkan devleti ile komşuydu ve coğrafi yakınlık algılanan tehdidin büyümesine ve savunmacı önlemlerin artırılmasına neden oluyordu.

Üçüncü olarak İtalya'nın bu dört Balkan devleti ile kıyaslandığında hem silah altına alınan asker sayısı hem de silah ve teçhizat sayısı ve çeşidi göz önüne alındığında saldırı yeteneğinin daha üst seviyelerde olduğu görülmektedir. Fakat bu durumu Balkan devletleri açısından asıl tehlikeli kılan Walt'un teorisinin son unsuru olan saldırgan niyetti. İtalya 1920'lerin başlarından itibaren mevzubahis devletlere karşı birçok kez revizyonist hamleler içinde olmuş bunu yaparken de sadece diplomatik kanalları ve müzakere yöntemlerini değil askeri enstrümanları da devreye sokmuştur.

Mussolini'nin Balkanlar'daki ilk saldırgan eylemi 31 Ağustos 1923 tarihinde Adriyatik'in güney girişinde stratejik bir noktada yer alan ve Yunanistan'a ait olan Korfu adasının bir İtalyan savaş gemisi tarafından bombalanıp işgal edilmesiydi. İtalya müdahaleye gerekçe olarak dört gün önce Milletler Cemiyeti tarafından Arnavutluk-Yunanistan sınırını belirlemekle görevlendirilen İtalyan General Enrico Tellini ve mahiyetindeki üç kişinin Yanya yakınlarında öldürülmesini göstermişti. Yunanistan İtalya'nın İtalyan askeri ateşinin de yardımıyla soruşturma başlatma, suçlu bulunanları idam etme, ve 50 milyon liralık tazminat ödeme isteklerini kabul etmeyince (Toynbee, 1925: 349) Roma Atina'yı askeri güçle yola getirme yolunu seçmiştir. İşgal, İngiltere ve Fransa'nın araya girmesiyle Eylül sonu sona ermiş ama İtalya istediği tazminatı almayı başarmıştır. İtalya'nın saldırgan taraf olduğu halde araya büyük devletlerin girmesiyle ödüllendirilmesi Mussolini'nin agresif politikalarını kamçulamıştır.

İtalya'nın bir sonraki hedefi Rapallo Antlaşması ile bağımsızlığını isteksizce tanıdığı Fiume'nin İtalyan topraklarına katılmasıydı. İtalya bu amaçla

Yugoslavya'nınki 18.5 milyon dolar ve Yunanistan'ınki ise 13.4 milyon dolardı. Bkz. Broadberry ve Klein, 2011: 22.

9 1929 yılında İtalya'nın kişi başına düşen gayri safi milli hasılası 3.241 dolar iken Yunanistan'da bu rakam 2.135 dolar, Türkiye'de 1.375 dolar, Yugoslavya'da 1.364 dolar ve Romanya'da 1.102 dolar idi. Bkz. Broadberry ve Klein, 2011: 24.

10 1932 yılında İtalyan ordusunun mevcudu 400.000 kişiyken Türkiye'ninki 140.000 kişi, Yugoslavya'nınki 111. 749 kişi ve Yunanistan'ınki 64.622 kişiydi. İtalyan ordusu deniz ve hava gücü açısından da bu devletlerden çok üstündü. Bkz. League of Nations Statistical and Armament Documents, Armaments Year-Book: General and Statistical Information, <http://digital.library.northwestern.edu/league/otcgi/digilib/llscgi60-4a08.html> (21.07.2015).

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın temsilcileriyle görüşmelere başladı. Krallık eğer İtalya'nın şehir üstündeki hakimiyetini tanımayı reddederse Fiume işgal edilecekti (Barlas, 2004: 234). Fakat buna gerek kalmadı. Korfu olayından sonra gözü korkmuş olan hükümet İtalya ile 27 Ocak 1924'te Roma Pakti'ni imzaladı (Toynbee, 1928: 418) ve Susak ve Baros limanı dışında geri kalan bütün Fiume'yi İtalya'ya bıraktı. İki devlet 20 Temmuz 1925'te de Fiume'deki Sırp-Hırvat-Sloven ve Dalmaçya'daki İtalyan azınlığın haklarını düzenleyen Nettuno Antlaşmaları'nı imzalayarak ilişkilerini belli bir seviyeye getirdiler.¹¹

İtalya daha sonra dikkatini Balkanlar'ın en zayıf halkası olan Arnavutluk'a çevirmiştir. Adriyatik Denizi'nin girişinde yer aldığı için İtalya açısından stratejik öneme haiz olan bu ülke 1920'lerin ortalarında derin siyasal ve ekonomik sorunlarla boğuşuyordu. Şubat 1925'te Cumhurbaşkanı seçilen Ahmet Zogu iktidara Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın askeri güçlerinin yardımıyla gelmişti ve bu ülkeye olan minnetini Ohri Gölü kıyısındaki St.Naum ve Vermash köylerini Belgrad'a vererek göstermişti (Zametica, 2005: 208) fakat Krallık Arnavutluk'u ekonomik darboğazdan çıkaracak finansal güce sahip değildi. Zogu'nun ise pozisyonunu koruyabilmek için acilen maddi yardıma ihtiyacı vardı. Mussolini bu fırsat penceresinden yararlandı ve İtalyan şirketleri Arnavutluk'a yatırım yapmaya başladılar. Eylül 1925'te İtalyan sermayesiyle kurulan Arnavutluk Ulusal Bankası'nın¹² bir kuruluşu olan Arnavutluk Ekonomik Kalkınma Topluluğu'nun tahsis ettiği krediler ile ülkede hem altyapı çalışmaları gerçekleştirildi hem de hükümet harcamaları karşılandı (Jelavich, 1983: 181).

İtalya Arnavutluk'taki ekonomik nüfuzunu siyasal hakimiyete 27 Kasım 1926 tarihinde imzalanan Tiran Pakti ile dönüştürdü. İtalyan diplomat Pompeo Aloisi ve Arnavutluk Dışişleri Bakanı İlyas Vrioni tarafından imzalanan antlaşmaya göre İtalya Arnavutluk'un siyasal, hukuksal ve teritoryal bütünlüğünden sorumlu olurken tarafların üçüncü ülkeler ile yapacakları politik veya askeri antlaşmalar bir diğerrinin çıkarlarına aykırı olamayacaktı (Toynbee, 1929: 169). Bu antlaşmayla hem kuzey hem de güney sınırlarında İtalyan

11 Bkz. Agreements between the Kingdom of Italy and the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, Concluded for the Purpose of Finally Settling All Questions The Solution of Which Is Necessary for the Application of Article 9 of the Agreement Regarding Fiume, Signed at Rome, January 27, 1924, As Well As Certain Questions Affecting Serb-Croat-Slovene Nationals at Fiume and Italian Nationals in Dalmatia, 20 Temmuz 1925, <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19250720-4.pdf> (22.07.2015).

12 Para basma yetkisine sahip olan Arnavutluk Ulusal Bankası'nın merkezi Roma'daydı ve banka tamamen İtalya'nın kontrolü altındaydı. Bkz. Aldcroft, 2006: 167.

nüfuzunun yayılma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı duruma tepki göstererek Haziran 1927'de Arnavutluk'la bütün diplomatik ilişkilerini kesmiştir (Stavrianos, 1958: 735). Tiran Paktı İtalya'ya karşı uzlaşma politikası izlenmesini savunan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Dışişleri Bakanı Momcilo Nincic'in de istifasına neden olmuştur (Toynbee, 1929: 156). Kuşatılmışlık hissi iyice artan ülke artan İtalyan tehdidini dengelemek için 11 Kasım 1927'de Fransa ile bir dostluk antlaşması imzalarken İtalya buna karşılık olarak 22 Kasım 1927'de Arnavutluk ile bir savunma ittifakı kurduğunu açıklamıştır. İtalya'nın Arnavutluk'a silah yardımı yapacağı ve İtalyan subayların Arnavut ordusuna eğitim vereceği 20 yıl süreli antlaşmaya göre Arnavutluk da İtalyan donanmasına Avlonya limanını açacaktı (Jelavich, 1983: 182).

İtalya'nın Balkanlar'daki merkezi konumu ve Arnavutluk'a olan ilgisi nedeniyle bölgeyle ilgili tasavvurlarını engellediğini düşündüğü Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı içten çökertmek için adımlar atması iki ülke arasındaki ilişkileri daha da gerginleştirmiştir. İtalya Hırvatistan'ın ve Makedonya'nın Krallık'tan ayrılmaları için mücadele eden ve bunu sağlamak için terörist metotlar kullanmaktan çekinmeyen Ustaşe ve İç Makedonya Devrimci Örgütü (IMRO) gibi örgütlere para ve silah yardımı yapmış, lojistik destek sağlamıştır. Ustaşe'nin lideri Ante Pavelic uzun yıllar İtalya'da yaşamış Roma'daki ikametgahından örgütünü yönetmiş ve İtalya'nın dört bir tarafında militanları için eğitim kampları kurmuştur (Hughes, 1965: 223; Smith, 1976: 22). İtalya ayrıca Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na karşı revizyonist politikalar izleyen Bulgaristan ve Macaristan'ı da desteklemiştir (Bosworth, 2005: 44). İtalya'nın egemenliği altındaki İstria'da yaşayan Hırvat ve Slovenlere karşı uyguladığı ayrımcı ve baskıcı politikalar da Krallığın tepkisini çekmiştir. Mussolini döneminde Hırvat ve Sloven azınlık parlamentodan, bölge ve taşra yönetimlerinden dışlanmıştır. Devlet hizmetinde bulunan Slav memurlar görevden alınmıştır. Özel Hırvat ve Sloven okullarının büyük kısmı kapatılmış, açık kalanlarda ise İtalyanca 1930 itibariyle tek eğitim ve öğrenim dili olmuştur. Din eğitimi de İtalyan görevliler tarafından verilmeye başlanmıştır. Sendikalar, kültür merkezleri kapatılmış, Hırvat ve Sloven basına ve kitaplara sansür uygulanmıştır (Wolf, 1967: 152-153). Yaşanan bütün bu olumsuz gelişmeler Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nı İtalyan tehditi karşısında alarma geçirmiş, ülke Roma'dan gelebilecek herhangi bir askeri müdahale ihtimaline karşı¹³ kendini korumanın yollarını aramaya başlamıştır.

13 Krallığın endişeleri ve korkuları yersiz ve temelsiz değildi. Çünkü Arnavutluk ve Bulgaristan'a saldırı hazırlıkları içinde olduğu gerekçesiyle Mussolini 2 Ekim

Faşist İtalya ile Türkiye ilk defa Kasım 1922'de Türkiye'nin İtilaf devletleri ile Sevres Antlaşması'nın yerine geçecek olan yeni bir barış antlaşmasının müzakerelerini görüştüğü Lozan Konferansı sırasında karşı karşıya geldi. Bu konferans aynı zamanda Mussolini'nin İtalya Başbakanı olarak uluslararası arenada ilk defa boy gösterdiği toplantıydı. Türkiye, konferansın sonunda imzaladığı Lozan Antlaşması ile 1911-1912 yılları arasında gerçekleşen İtalyan-Türk Savaşı sırasında İtalya tarafından işgal edilen ve Roma'nın fiili olarak 1912'den beri yönettiği Ege Denizi'ndeki Oniki Ada'daki bütün haklarından vazgeçmiş oldu.¹⁴ Mussolini'nin devir teslim için Oniki Ada'ya deniz filosu gönderme isteği ise danışmanları tarafından zorlukla önlenmiştir. Danışmanlar bunun provokatif ve gülünç bir eylem olacağını çünkü adaların on yıldan uzun bir süredir zaten İtalya'nın kontrolü altında olduğunu belirterek Mussolini'yi engellemişlerdir (Hughes, 1965: 215).

İtalya'nın Oniki Ada'da hava ve deniz üslerinin olması (Güçlü, 1999: 815), adaları silahlandırması ve Mussolini'nin İtalyan'ın genişlemesinin doğuya doğru gerçekleşeceği şeklindeki demeçleri (Hughes, 1965: 224) Türkiye'nin 1920'lerin ortalarından itibaren Roma'yı güvenliği açısından ciddi tehdit olarak görmesine neden olmuştur. İtalyan'ın gerçekleştirdiği bazı hamleler de bu güvensizlik duygusunu pekiştirmiş ve iki devlet arasındaki ilişkileri bozmuştur. 1924 yılında Türkiye'ye İtalya'nın Oniki Ada'nın bazı yerlerine Anadolu'ya çıkartma yapmak için asker yığıldığı bilgisi gelmiş (Açıklam, 1947: 478), Türkiye bu nedenle kısmi seferberlik ilan etmiş ayrıca adalara yakın olduğu için İzmir'de askeri manevralar yapmaya başlamıştır (Howe, 1926: 477). İtalyan arşiv belgeleri Roma'nın bu dönemde Türkiye'ye kara birlikleri gönderip işgal etme planları üzerinde çalıştığını göstermektedir. Yeni kurulmuş devletin siyasi ve toprak bütünlüğünü koruyamayabileceğini düşünen Türkiye'de görevli İtalyan diplomatlar böyle bir durumda Anadolu'da devletleri için en elverişli toprak parçasının neresi olabileceği üzerinde yoğun tartışmalar yapmışlardır. Ocak 1925'te Türkiye'deki İtalyan diplomatlar Oniki Adalar Valisi Mario Lago'ya İtalyan ordusunun muhtemel kara operasyonları için Datça ve Marmaris bölgelerinin inceleneceğini belirtirken (Barlas, 2004: 236) İtalyan'ın İstanbul Büyükelçiliği İtalyan Dışişleri Bakanlığı'na Haziran 1927'de çektiği telgrafta İtalya'nın Antalya ve İzmir yerine Adana'yı işgal etmesi gerektiğini

1926'da General Pietro Bodoglio'ya 20 tümenle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na saldırı emri vermişti. Bkz. Burgwyn, 1997: 43.

14 Türkiye Kaş'a 2.1 km. uzaklıktaki Meis Adası'nın güvenlik nedeniyle kendisinde kalması için Lozan Konferansı sırasında oldukça çaba harcansa da İtalya'da yeni kurulan Faşist hükümet daha ilk uluslararası toplantısında "taviz veren ülke" pozisyonuna düşmek istememiş ve bu isteği reddetmiştir. Bkz. Di Casola, 1993: 65-78.

çünkü Adana ve çevresinin doğal kaynaklar açısından daha zengin olduğunu belirtmiştir (Barlas, 2004: 236).

İtalya'ya coğrafi olarak Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'dan daha uzak olan Romanya bu nedenle bu ülkeden diğerleri kadar yüksek tehdit algılamıyordu. Biraz da bu nedenle Nisan 1926'da yeni hükümeti kuran Başbakan Alexander Averescu İtalya'nın ikili ilişkileri geliştirme teklifine olumlu yanıt vermiş, kısa süre sonra Roma ve Bükreş 16 Eylül 1926'da dostluk antlaşması imzalamışlardır (Toynbee, 1929: 155). Bu antlaşmanın ardından İtalyan şirketleri Romanya'ya yatırım yapmaya başlamışlardır. Bunlardan en önemlisi enerji şirketi Azienda Generale Italiana Petroli (AGIP) idi. Merkezi Prahova Vadisi'nde olan bu şirket aracılığıyla İtalya Romanya'dan petrol satın almaya başlamış kısa sürede Almanya, Fransa ve İngiltere'den sonra Romen petrolünün en büyük dördüncü alıcısı olmuştur (Lakatos, 2013). Ticari bağların kuvvetlenmesine rağmen siyasal ilişkilerde yaşanan bahar havası kısa süreli olmuş İtalya'nın Romanya'nın kuzey ve güney komşuları Macaristan ve Bulgaristan'ın müttefiki olması ve iki devletin de I. Dünya Savaşı sonrasında Romanya'ya kaptırdıkları topraklarını (Transilvanya ve Güney Dobruca) geri almak istemeleri ve Romanya'nın buna yanaşmaması (Burgwyn, 1997: 38) Romen-İtalyan ilişkilerinin ilerlemesini engellemiştir.

İtalya Faşist yönetimin göreve gelmesiyle beraber Balkanlar'da aktif ve saldırgan bir dış politika izlemiş ve statükoyu kendi lehine değiştirme çabalarına girişmiştir. Bu da statükocu Balkan devletlerinin İtalya'nın niyetlerinden tedirgin olup onun yayılmacı politikalarını dengeleyecek önlemler arayışına girmelerine neden olmuştur. Makalenin son kısmında bu önlemlerin vücut bulmuş örneği olan Balkan Antantı incelenecektir.

4. İtalyan Tehdidine Karşı Bir Nefs-i Müdafaa Örneği: Balkan Antantı

İtalyan tehdidini bertaraf etme ortak amacında buluşan dört anti-revizyonist Balkan devleti bölgesel bir savunma organizasyonu oluşturmadan önce aralarındaki ikili problemleri çözmek ve siyasal ilişkilerini güçlendirmek zorundaydılar. Bu bağlamda Romanya Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu ve Yunan muadili Andreas Michalakopoulos 21 Mart 1928'de bir Milletler Cemiyeti toplantısı sırasında saldırmazlık ve hakemlik antlaşması imzalamışlardır.¹⁵ Yunanistan daha sonra Selanik'teki serbest bölge nedeniyle

¹⁵ Bkz. Penelope Kissoudi (2008), "Balkan Politics: Relations between Greece and the Balkan States in the Interwar Years and the Role of the Great Powers in the Region", *The International Journal of the History of Sport*, 25 (13), s. 1715.

problem yaşadığı Yugoslavya ile 17 Mart 1929'da imzalanan antlaşma ile aradaki buzları eritmiş serbest bölge üzerindeki Yunan egemenliği tescillenirken Yugoslav mallarının Ege Denizi'ne ulaşmasında birtakım kolaylıklar getirilmiştir.¹⁶ Bu antlaşmadan on gün sonra da Atina ve Belgrad bir dostluk paktı imzalamışlardır (Bakic, 2012: 203).

Türkiye ve Yunanistan Lozan Konferansı sırasında imzalanan nüfus mübadelesi antlaşmasından miras kalan ve uzun zamandır çözülemeyen mülkiyet ihtilafını 10 Haziran 1930 tarihinde imzaladıkları yeni bir antlaşmayla çözdüler. Buna göre İstanbul'da yaşayan Rumlar ve Batı Trakya'da yaşayan Türkler hariç Türkiye'deki Rumlara ve Yunanistan'daki Türklere ait mülkler ilgili hükümetlere ait olacaktı (Türkeş, 1994: 130). Bu sorun çözüme kavuştuktan sonra Yunanistan Cumhurbaşkanı Elefterios Venizelos Türkiye'yi ziyaret etti ve iki ülke 30 Ekim 1930'da dostluk, tarafsızlık, uzlaştırma ve hakemlik antlaşmasını imzaladılar (Soysal, 1983: 393-396). Türkiye-Yunanistan uzlaşmasının zirve noktasını ise 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan İçtenlikle Anlaşma Paktı oluşturdu (Türkeş, 1994: 130). Pakta göre Türkiye ve Yunanistan Trakya'daki ortak sınırlarını güvence altına alacaklar, iki tarafı da ilgilendiren her türlü uluslararası sorunda birbirlerine danışacaklar ve birbirlerini diğerinin yer almadığı uluslararası toplantılarda temsil edeceklerdi. Türkiye, Yunanistan'dan sonra Romanya ile Ekim 1933'te, Yugoslavya ile de Kasım 1933'te dostluk, saldırmazlık ve uzlaştırma antlaşmaları (Barlas, 2005: 446) imzalamış böylece bütün statükocu Balkan devletleri ile politik ilişkilerini önemli bir seviyeye getirmiştir.

İkili antlaşmalar ve Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te toplanan Balkan konferansları (Kerner ve Howard, 1936) ile altyapısı hazırlanan Balkan Antantı'nın kuruluş antlaşması 9 Şubat 1934'te Atina'da Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya tarafından imzalandı. Antlaşmayla kendilerinin tüm Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alan dört devlet Balkanlar'daki mevcut toprak düzeninin sürdürülmesi noktasında da kararlı olduklarını belirtmişlerdir.¹⁷ Bu ifadeden de antantın revizyonist hedefler peşinde koşan Bulgaristan ve onu destekleyen İtalya'ya karşı olduğu anlaşılabilir. Pakt bir savunma aracı olarak tasarlandığı halde askeri yükümlülükler içermemekteydi ama üye devletler kendi aralarında askeri sözleşmeler yapabilirlerdi. Bu bağlamda Türkiye Romanya ve Yugoslavya ile 5 Haziran 1934 tarihinde ayrı ayrı askeri antlaşmalar yapmıştır. Bu antlaşmalara göre imzacı devletlerden biri bir Balkan devletinin veya Balkan devletiyle

16 Bkz. Relations with Yugoslavia, http://www.ime.gr/projects/cooperations/f_policy_36_45/en/text/122.html (26.07.2015).

17 Balkan Anlaşma Yasası, Atina, 9 Şubat 1934, bkz. Dağlar, 1997: 112.

beraber Balkanlı olmayan bir devletin saldırısına uğrarsa diğer taraf bunu kendisine karşı yapılmış bir saldırı olarak görüp silahla mukabele edecekti.¹⁸

Balkan Antantı diğer benzer ittifak antlaşmaları gibi üyelerinin güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için imzalanmıştı. Üyelerinin kısa süre içerisinde paktın etkinliği ve kendilerini savunma kapasitesi ile ilgili olarak şüpheye düşmeleri organizasyonun ayakta kalmasını zorlaştırmıştır. İttifaklar eğer üye devletlerden biri veya birkaçı ortaklarının onlara yardım etmekte gönülsüz olduklarını düşünürlerse zayıflamaya yüz tutmaktadır (Walt, 1997: 160). Balkan Antantı'nda henüz onay aşamasında böyle bir sorun çıkmıştır. Antantın müzakereleri sırasında Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçisi Sovyetler Birliği ile Romanya arasında savaş çıkması durumunda Bulgaristan'ın Sovyetler Birliği'nin yanında Romanya'yla savaşabileceğini dolayısıyla bu durumda Türkiye'nin Bulgaristan'a karşı Romanya'yı destekleyeceğini ve dolaylı yoldan da olsa Sovyetler Birliği ile karşı karşıya kalabileceğini ve bu durumun 1925 yılında imzalanan Türk-Rus saldırmazlık ve tarafsızlık antlaşmasına aykırı olduğunu iletmıştır (Toynbee, 1935: 527-528). Bunun üzerine Türkiye antanta Sovyetler Birliği'ne karşı yöneltilmiş herhangi bir eyleme hiçbir zaman katılmayacağını belirten bir çekince ekletmiştir (Dağlar, 1997: 115). Benzer şekilde antlaşmanın kendisini Yugoslavya ve İtalya arasındaki muhtemel bir çatışmada Yugoslavya'ya destek vermek zorunda bırakabileceğini düşünen Yunanistan da (Raditsa, 1965: 1920) pakta hiçbir durumda büyük devletlerden birine karşı savaşmayacağını belirten bir çekince koydurmuştur (Dağlar, 1997: 115). Bu iki çekince Romanya ve Yugoslavya'nın Balkan Antantı'na olan güvenlerini azaltmıştır.

İttifak mensuplarının hasımlarını engellemeye veya yenmeye güçlerinin yetmeyeceğine kanaat getirmeleri ve dışarıdan ek yardım almalarının mümkün olmadığı durumlarda da ittifakın geleceği sorgulanmaktadır (Walt, 1997: 160). İtalya'nın Ekim 1935'te Etiyopya'ya saldırısı sonrası Milletler Cemiyeti'nin ekonomik yaptırım kararına bütün antant üyelerinin, özellikle ağır ekonomik kayıplar yaşamalarına rağmen Romanya ve Yugoslavya da dahil olmak üzere harfiyen uymalarına rağmen yaptırım kararlarının 1936 yazının başında kaldırılması pakt üyelerinin muhtemel bir İtalyan saldırısı karşısında uluslararası dayanışmaya ve ortak güvenlik önlemlerine olan inançlarını erozyona uğratmıştır (Stavrianos, 1958: 741).

İttifakları zayıflatan bir başka etken de ortaklık antlaşmasını imzalayan devletlerin herhangi birinde ortaya çıkabilecek olan bir hükümet değişikliğidir (Walt, 1997: 162). Balkan Antantı'nın ilk günlerden beri en büyük

18 Balkan Paktı Çerçevesinde Türkiye'nin Yugoslavya ve Romanya ile İmzaladığı Askersel Nitelikte Sözleşmeler, Cenevre, 5 Haziran 1934, bkz. (Dağlar, 1997: 117).

destekçilerinden biri olan Yugoslavya Kralı Aleksandr'ın Ekim 1934'te Fransa Dışişleri Bakanı Louis Barthou ile beraber Marsilya'da Ustaşa ve IMRO militanları tarafından öldürülmesi ve Romanya'nın Balkanlar'daki bölgesel güvenlik organizasyonlarının mimarı olan Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu'nun Ağustos 1936'da görevden alınması bu ülkelerin antanta olan ilgilerinin azalmasında oldukça etkili olmuştur.

Balkan Antantı için sonun başlangıcı ise 4-6 Mayıs 1936 tarihlerinde toplanan Belgrad Konferansı olmuştur. Yunanistan'ın önerisi ve Türkiye'nin desteğiyle Romanya ve Yugoslavya'nın şiddetli muhalefetine rağmen Arnavutluk sınırlarının güvence altına alınması paktın kapsamından çıkarılınca (Stavrianos, 1944: 244) Belgrad, Balkan Antantı'ndan ümidini tamamen kesmiştir. Yugoslavya'nın Ocak 1937'de Bulgaristan ile dostluk ve ebedi barış ve Mart 1937'de de İtalya ile saldırmazlık ve tarafsızlık antlaşmaları imzalaması Balkan Antantı'nı de facto olarak sona erdirmiştir.¹⁹

Sonuç

Yüzyıllar boyunca Avrupa'daki büyük devletlerin yoğun rekabeti ve zaman zaman çatışmalarına sahne olmuş olan Balkan yarımadası I. Dünya Savaşı'nın bitiminde göreceli bir barış dönemine girmişti. Alman, Avusturya-Macaristan, Osmanlı ve Rus imparatorlukları yıkılmış, İngiltere'nin bölgeye olan ilgisi azalmıştı. Fransa'nın Balkanlar'daki faaliyetleri ise sadece Almanya'yı çevrelemeyle sınırlıydı. I. Dünya Savaşı'ndan Balkanlar'da önemli toprak kazanımlarıyla çıkmış olan İtalya bu uygun ortamdan yararlanmak ve bölgedeki sınırlarını ve nüfuz bölgelerini daha da genişletmek istiyordu. Ülkede 1920'lerin başında gerçekleşen iktidar değişikliği Roma'nın bu amaçları gerçekleştirirken hem diplomatik hem de askeri yöntemleri kullanan agresif ve yayılcı bir dış politika çizgisi izlemesine neden olmuştur.

Siyasi kararlılık, ekonomik üstünlük, askeri kapasite ve coğrafi yakınlık saldırgan niyetlerle birleşince Balkanlar'daki statükoyla uyumlu bölge devletleri Faşist İtalya'dan yüksek oranda tehdit algılamaya başlamışlardır. Roma'nın Korfu adasını işgali, Fiume'ye sahip olabilmek için gösterdiği diplomatik çabalar, Arnavutluk'u siyasi ve ekonomik nüfuzu altına alması, Oniki Ada üzerinden Anadolu'ya sızma girişimleri ve revizyonist Bulgaristan ve Macaristan ile ittifak ilişkileri Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Romanya'nın İtalyan tehlikesine karşı güvenliklerini ve toprak bütünlüklerini koruyabilmek amacıyla ortak bir savunma organizasyonu olan Balkan Antantı'nı kurlarına neden olmuştur. Antantın ortaya çıkışında taraf ülkeler

19 Bkz. Chronology 1937, <http://www.indiana.edu/~league/1937.htm> (29.07.2015).

arasındaki ikili siyasal ilişkilerin gelişmesi önemli rol oynasa da makalenin odak noktası ortak tehdit konusu olduğu için bu süreç derinlemesine incelenmemiştir.

Balkanlar'daki mevcut teritoryal düzeni başta İtalya olmak üzere revizyonist güçlerin hamlelerine karşı koruma amaçlı olarak oluşturulan Balkan Antantı bu hedefinde başarılı olamamıştır. İngiltere ve Fransa gibi bölge dışı statükocu büyük güçlerin pakta fazla ilgi göstermemesi, üye devletlerin maddi kapasitelerinin zayıf olması, hükümet değişiklikleri ve en önemlisi de revizyonist ülkelere karşı kolektif bir savunma bilinci oluşturulamaması bu başarısızlığın temel nedenleridir. Pakttan beklenen ve istenen verim alınamayınca İtalya'dan en fazla tehdit algılayan devlet olan Yugoslavya dengeleme politikası yerine güçlü olan tarafın yanında yer almayı tercih eden bir politika izlemeye başlamıştır. Belgrad'ın ticari imtiyazlar ve İtalyan egemenliğindeki Slavların azınlık haklarının iyileştirilmesi karşılığında İtalya'nın Etiyopya'yı işgalini tanıması paktın kuruluş amacını ortadan kaldırdığı için Balkan Antantı Mart 1937 tarihinden itibaren işlemez hale gelmiş, İtalyan'ın Nisan 1939'da Arnavutluk'u işgaliyle de Balkanlar yeniden altı yıl sürecek bir savaş, şiddet ve ölüm sarmalının içine girmiştir.

Kaynakça

- Açıkalin, Cevat (1947), "Turkey's International Relations", *International Affairs*, 23 (4): 477-491.
- Agreements between the Kingdom of Italy and the Kingdom of the Serbs, Croats and Slovenes, Concluded for the Purpose of Finally Settling All Questions The Solution of Which is Necessary for the Application of Article 9 of the Agreement Regarding Fiume, Signed at Rome, January 27, 1924, As Well As Certain Questions Affecting Serb-Croat-Slovene Nationals at Fiume and Italian Nationals in Dalmatia, 20 Temmuz 1925, <http://www.forost.ungarisches-institut.de/pdf/19250720-4.pdf> (22.07.2015).
- Albrecht-Carrié, René (1948), "Italian Foreign Policy, 1914-1922", *The Journal of Modern History*, 20 (4): 326-339.
- Aldcroft, Derek H. (2006), *Europe's Third World: The European Periphery in the Interwar Years* (Aldershot: Ashgate).
- Bakic, Dragan (2012), "The Port of Salonica in Yugoslav Foreign Policy 1919-1941", *Balkanica* (43): 191-219.
- Barlas, Dilek (2004), "Friends or Foes? Diplomatic Relations between Italy and Turkey, 1923-1936", *International Journal of Middle East Studies*, 36 (2): 231-252.

- Barlas, Dilek (2005), "Turkish Diplomacy in the Balkans and the Mediterranean: Opportunities and Limits for Middle-Power Activism in the 1930s", *Journal of Contemporary History*, 40 (3): 441-464.
- Bosworth, R. J. B. (2005), *Italy and the Wider World 1860-1960* (New York: Routledge).
- Broadberry, Stephen ve Alexander Klein (2011), "Aggregate and Per Capita GDP in Europe, 1870-2000: Continental, Regional and National Data with Changing Boundaries", <http://www.lse.ac.uk/economicHistory/pdf/Broadberry/EuroGDP2.pdf> (19.07.2015).
- Burgwyn, H. James (1997), *Italian Foreign Policy in the Interwar Period, 1918-1940* (Westport: Praeger Publishers).
- Castellan, Georges (1992), *History of the Balkans: From Mohammed the Conqueror to Stalin* (New York: Columbia University Press) (Çev. Nicholas Bradley).
- Chronology 1937, <http://www.indiana.edu/~league/1937.htm> (29.07.2015).
- Dağlar, Oya (1997), *Turkish-Balkan Relations 1930-1940*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi).
- Di Casola, Maria Antonia (1993), "Italy and the Treaty of Lausanne of 1923", *The Turkish Yearbook of International Relations*, 23: 65-78.
- Eloranta, Jari (2006), "Military Spending Patterns in History", <http://eh.net/encyclopedia/military-spending-patterns-in-history/> (16.07.2015).
- Glenny, Misha (2012), *The Balkans: Nationalism, War, and the Great Powers 1804-1812* (Toronto: Anansi Press).
- Güçlü, Yücel (1999), "Fascist Italy's 'Mare Nostrum' Policy and Turkey", *Bellesten*, 63 (238): 813-845.
- Howe, Albert Lybyer 1926, "Turkey Alarmed by Rumored Italian Aggression", *Current History*, 24 (3): 477-478.
- Hughes, H. Stuart (1965), "The Early Diplomacy of Italian Fascism: 1922-1932", Craig, Gordon A. ve Felix Gilbert (Der.), *The Diplomats: 1919-1939* (New York: Atheneum): 210-233.
- Jackh, Ernst (1939), "The German Drive in the Balkans", *International Affairs*, 18 (6): 763-783.
- Jelavich, Barbara (1983), *History of the Balkans*, Cilt 2 (Cambridge: Cambridge University Press).
- Kerner, Robert Joseph ve Harry Nicholas Howard (1936), *The Balkan Conferences and the Balkan Entente 1930-1935: A Study in the Recent History of the Balkan and Near Eastern Peoples* (Berkeley: University of California Press).
- Kirk, Dudley (1969), *Europe's Population in the Interwar Years* (New York: Gordon and Breach).
- Kissoudi, Penelope (2008), "Balkan Politics: Relations between Greece and the Balkan States in the Interwar Years and the Role of the Great Powers in the Region", *The International Journal of the History of Sport*, 25 (3): 1707-1739.
- Lakatos, Artur (2013), "Competition for Romanian Oil in the Interwar Period", <http://www.popularsocialscience.com/2013/03/13/competition-for-romanian-oil-in-the-interwar-period/> (23.07.2015).
- League of Nations Statistical and Armament Documents, Armaments Year-Book: General and Statistical Information, <http://digital.library.northwestern.edu/league/otcgi/digilib/llscgi60-4a08.html> (21.07.2015).
- Machiavelli, Niccolò (1950), *The Prince and the Discourses* (New York: Random House).

- Morgenthau, Hans J. (1962), *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Alfred A. Knopf).
- Mougel, Nadege (2011) "World War I Casualties", <http://www.centre-robert-schuman.org/userfiles/files/REPERES%20%E2%80%93%20module%201-1-1%20-%20explanatory%20notes%20%E2%80%93%20World%20War%20I%20casualties%20%E2%80%93%20EN.pdf> (18.07.2015).
- Raditsa, Bogdan (1965), "Venizelos and the Struggle around the Balkan Pact", *Balkan Studies*, 6 (1): 119-130.
- Relations with Yugoslavia, http://www.ime.gr/projects/cooperations/f_policy36_45/en/text/122.html (26.07.2015).
- Roses, Joan R. ve Nikolaus Wolf (2008), "Prosperity and Depression in the European Economy during the Interwar Years (1913-1950): An Introduction", <https://www.wiwi.hu-berlin.de/de/professuren/vwl/wg/economic-history-research/publications/wolf-publications/wolfprosperityanddepression> (16.07.2015).
- Schweller, Randall L. (1994) "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, 19 (1): 72-107.
- Sluga, Glenda (2001), *The Problem of Trieste and the Italo-Yugoslav Border: Difference, Identity, and Sovereignty in Twentieth-Century Europe* (Albany: State University of New York Press).
- Smith, Denis Mack (1959), *Italy: A Modern History* (Ann Arbor: The University of Michigan Press).
- Smith, Denis Mack (1976), *Mussolini's Roman Empire* (New York: The Viking Press).
- Soysal, İsmail (1983), "1930 Türk-Yunan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Andlaşması", *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, 1. Cilt (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi).
- Stavrianos, Leften Stavros (1944), *Balkan Federation: A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Times* (Northampton: Department of History of Smith College).
- Stavrianos, Leften Stavros (1958), *The Balkans since 1453* (New York: Holt, Rinehart & Winston).
- The Lawbook Exchange (2007), *The Treaties of Peace 1919-1923: Containing the Treaty of Versailles, the Treaty of St. Germain-En-Laye and the Treaty of Trianon*, Cilt 1 (Clark).
- The New York Times (24.07.1926), "Mussolini Asserts Italy Must Expand Lest It Suffocate".
- Thucydides (1956), *History of the Peloponnesian War* (Cambridge: Harvard University Press) (Çev. Charles Forster Smith).
- Toynbee, Arnold J. (1925), *Survey of International Affairs 1920-1923* (London: Oxford University Press).
- Toynbee, Arnold J. (1928), *Survey of International Affairs 1924* (London: Oxford University Press).
- Toynbee, Arnold J. (1929), *Survey of International Affairs 1927* (London: Oxford University Press).
- Toynbee, Arnold J. (1935), *Survey of International Affairs 1934* (London: Oxford University Press).
- Türkeş, Mustafa (1994), "The Balkan Pact and Its Immediate Implications for the Balkan States, 1930-34", *Middle Eastern Studies*, 30 (1): 123-144.
- Walt, Stephen M. (1985), "Alliance Formation and the Balance of Power", *International Security*, 9 (4): 3-43.
- Walt, Stephen M. (1987), *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press).

- Walt, Stephen M. (1988), "Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia", *International Organization*, 42 (2): 275-316.
- Walt, Stephen M. (1997), "Why Alliances Endure or Collapse", *Survival: Global Politics and Strategy*, 39 (1): 156-179.
- Waltz, Kenneth N. (1979), *Theory of International Politics* (New York: McGraw-Hill).
- Wolf, Robert Lee (1967), *The Balkans in Our Time* (New York: W. W. Norton).
- World War I Document Archive, 1915 Documents, The Treaty of London, [http://www.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_\(1915\)](http://www.lib.byu.edu/index.php/The_Treaty_of_London_(1915)) (18.07.2015).
- Zametica, Jovan (2005), "Sir Austen Chamberlain and the Italo-Yugoslav Crisis over Albania February-May 1927", *Balkanica*, (36): 203-235.